

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Тілея

*Науковий вісник
збірник наукових праць*

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 108 (№ 5)

Київ – 2016

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно**Фахове видання**

з філософських, політичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 747 від 13 липня 2015 р., з історичних наук наказом МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 р. (перереєстрація)

Свідомо про державну реєстрацію (перереєстрацію) друкованого засобу масової інформації: серія КВ № 19946 – 9746 ПР від 31 травня 2013 року

Друкується за рішенням:

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 13 від 28 квітня 2016 р.); Президії ВГО Української Академії Наук (протокол № 16-04-28 від 28 квітня 2016 р.)

Збірник входить до міжнародної індексації

EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); EBSCO InfoBase Index (Індія); РИНЦ (Росія).

Рецензенти:

Панчук М. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Степико М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Онисьченко І. Г., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)

Шеф-редактор:

Андрущенко В. П.,
 д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України,
 акад. НАПН України
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М.,
 д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Акопян В. Г.,
 д-р філос. наук, ст.н.с.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Кивлюк О. П., д-р філос. наук, ст.н.с.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Муляр В. І.,
 д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)
Предборська І. М.,
 д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Відповідальний секретар:

Халамендик В. Б.,
 д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф.,
 член – кор. НАН України, акад. НАПН України
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Євтух В. Б., д-р іст. наук, проф.,
 член-кор. НАН України
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
 (Україна, Київ)
Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Армєнія, Єреван)
Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф., член-кор. НАН України
 (Україна, Київ)
Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
 (Україна, Київ)

Редакційна колегія:

З історичних наук:
Войцехівська І. Н., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Дробот І. І., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Журба М. А., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Лазько Г. Г., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Лисак В. Ф., д-р іст. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Михайлюк В. П., д-р іст. наук, проф. (Україна, Вінниця)
Стоян Т. А., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Чернега Л. М., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Шановал Ю. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

З філософських наук:

Абасов А. С., д-р філос. наук, професор (Азербайджан, Баку)
Базалук О. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Бєх В. П., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Воронкова В. Г., д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Герасимова Е. М., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Гарбар Г. А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Жадько В. О., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Жижко Т. А., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Купепал С. В., д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
Миколайчак А., д-р хабілітований, проф. (Польща, Познань)
Онїшко О. Ф., д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
Свириденко Д. Б., д-р філос. наук, доц.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Тецлав С., д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгощ)
Уваркіна О. В., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Яшанов С. М., д-р пед. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

З політичних наук:

Андрусинян Б. І., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Балабанов К. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Варзар І. М., д-р політ. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Войналович В. А., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Іванов М. С., д-р політ. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Кізіма С. А., д-р політ. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Котигоренко В. О., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Крась І., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)
Лапина С. В., д-р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Макаренко Л. Л., д-р пед. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Остапенко М. А., д-р політ. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Римаренко С. Ю., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Срогошу Т., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)

Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 108 (5). – 316 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

УДК 296.5+296.8

Шепетяк О. М.,
доктор філософських наук, доцент, Київський
університет ім. Бориса Грінченка (Україна, Київ),
o.shepetyak@gmail.com

ЮДАЇЗМ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Серед народів, які споконвіку живуть пліч-о-пліч з українцями, є євреї. Загальноєвропейські цінності толерантності та взаємоповаги вимагають знання історії та духовного багатства сусідніх народів. У цьому дослідженні в стислій формі зображені основні віхи історії єврейства як нації та юдаїзму як релігії, виокремлено епохальні події історії юдаїзму і прикладені зусилля для того, щоби зрозуміти сучасні процеси в юдаїзмі. Наголос зроблений на епохах Авраама, Першого Храму, Другого Храму, Римської імперії, Середньовіччя та Сіоністського руху.

Ключові слова: євреї, юдаїзм, Авраам, Єрусалимський Храм.

Українці споконвіку ділили свої землі з різними народами, які приносили сюди свою культуру і духовні скарби. Обмін національними здобутками робить культуру багатшою і цікавішою. Серед народів, які живуть пліч-о-пліч з українцями, є євреї. Загальноєвропейські цінності толерантності та взаємоповаги вимагають знання історії та духовного багатства сусідніх народів. Завданням цього дослідження є у стислій формі зобразити основні віхи історії єврейства як нації та юдаїзму як релігії, виокремити епохальні події історії юдаїзму і прикласти зусилля для того, щоби зрозуміти сучасні процеси в юдаїзмі. Для досягнення цієї цілі ми сягатимемо до творів класиків сіоністського руху та істориків релігії.

Історія юдаїзму настільки ж давня, як і історія єврейського народу. Вона розпочинається поклонанням Авраама, який є батьком єврейського народу і отцем віри. Відповідно до біблійних розповідей, Авраам народився у месопотамському місті Ур. Бог його покликав покинути рідне місто і переселитися в Обіцяну Землю. Авраам покинув Ур та вирушив в далеку дорогу, перейшовши майже весь Благородний Півмісяць та поселившись зі своєю сім'єю в Палестині. Ця подія відбулася найвірогідніше у 1850 році до РХ. В Авраама та його дружини Сари, коли вони були вже похилого віку, народився син Ісаак. Так розпочинається історія євреїв. В Ісаака та його дружини Ревеки народилися двоє синів: Ісав та Яків. Інше ім'я Якова – Ізраїль, яке згодом перенеслося на весь єврейський народ та державу. Авраам, Ісаак та Яків вважаються трьома патріархами єврейського народу, які дали йому початок. В Якова народилися 12 синів. Дванадцять синів Якова дали початок дванадцятьом племенам Ізраїля. Біблія розповідає, що сини Якова, заздрячи своєму брату Йосифу в тому, що він був улюбленцем Якова, продали його в рабство. Йосиф потрапив у Єгипет, де зумів зайняти високе становище при дворі фараона. Голод, який охопив Ханаан, змусив синів Якова відправитися до Єгипту для купівля хліба. Йосиф, щоби врятувати свою родину від голоду, залишив їх у Єгипті, де сини Якова розрослися у великий народ. Внаслідок зміни правлячої династії у Єгипті, євреї були витіснені зі своїх позицій та перетворилися у рабів.

Важливою постаттю в історії Ізраїля став Мойсей. Народившись у єврейській сім'ї та виховуючись при дворі фараона, він став провідником єврейського народу. Саме його Бог покликав вивести євреїв із неволі. Після численних лих, які спіткали єгиптян і які іменуються в біблійній історії «десять єгипетських кар», фараон погодився відпустити євреїв. Вихід євреїв з Єгипту

відбувся в середині XIII століття до РХ. Вихід єврейською Песах. Ця подія дала початок святкування Пасхи, яку юдеї відзначають щороку 15 нісана за єврейським календарем. Мойсей вів народ пустелею сорок років, аж поки народ не перейшов Йордан і ввійшов у Ханаан. За час переходу пустелею Бог з'явився людям на горі Синай, де дав свій закон, відомий як Десять заповідей Божих або Декалог. Впродовж цих років зародився єврейський культ, а брат Мойсея Арон став першим єврейським первосвящеником. Відтоді єврейськими священиками могли бути тільки нащадки Арона. Мойсей не дожив до завершення мандрівки свого народу, який перейшов ріку Йордан та увійшов до Ханаану у бл. 1220 році під проводом соратника Мойсея Ісуса Навина. Поступово завойовуючи Ханаан, євреї розселялися племенами. Нашадки одинадцяти синів Якова розділили між собою нові землі. Землі не отримали тільки нащадки Леві, оскільки їм була призначена місія культового служіння, і жили вони за рахунок пожертв інших племен.

Після осілої в Ханаані євреї довгий час не мали чіткої державної організації. В цей час виділяються постаті, яких називали суддями. Це – люди, які користувалися високим авторитетом серед народу; до них зверталися в пошуках правосуддя; вони очолювали народ в моменти воєн. Останнім зі суддів Ізраїля був Самуїл, який жив в XI столітті до РХ. Саме йому було доручено помазати першого ізраїльського царя Саула у бл. 1030 році. Політика Саула не відповідала Закону Божому, і Самуїл отримав наказ від Бога поставити царем Давида з племені Юди. Поступово Давид відвоював владу в Саула і став царем у 1010 році до РХ. Давид розширив кордони держави, переніс столицю до Єрусалиму, став автором низки псалмів тощо. Саме з роду Давида народився Ісус Христос. Після Давида, у 965–928 роках, державою правив його син Соломон, до заслуг якого належить будівництво Єрусалимського Храму – центру давнього юдаїзму. Після смерті Соломона, у 928 році, царем став його син Ровоам. Безталанна політика Ровоама та надмірні податки спричинили протести проти його влади. Внаслідок цих заворушень Ізраїль розпався на дві держави: 1) Південне царство, або Юдея зі столицею в Єрусалімі, яким залишився правити Ровоам, об'єднало лише племена Юди, Симеона і половину племені Веняміна; та 2) Північне царство, або Ізраїль зі столицею в Самарії, опинилося під владою Єровоама I та об'єднало всі інші єврейські племена. Ізраїль (Північне царство) проіснувало до 721 року, коли ассирійські війська знищили Самарію. За цей час в Ізраїлі змінилися дев'ять правлячих династій. Південне царство отримало назву Юдея, оскільки домінуючим тут стало плем'я Юди. Від назви держави походить назва релігії – юдаїзм. В Юдеї незмінно правила династія Давида. У 586 році Юдея прогнала війну вавилонському царю Навуходоносору II. Вавилонські війська знищили Єрусалимський Храм, а багато євреїв переселили до Вавилону. Примусове переселення торкнулося найкращих та найосвіченіших верств єврейського народу.

Вавилонська неволя змусила євреїв переосмислити власну релігійність. Досі їхня історія була постійним розквітом. Вавилонська неволя перекреслила все: більше немає власної держави, народ скитається на чужині, а найгірше – більше немає Храму. Євреї вірили, що лише у Єрусалимському Храмі можна скласти жертву Богові, що

Храм – це місце особливої присутності Бога. Виникло питання: як тепер молитися і служити Богу? Вавилонська неволя змусила переосмислити власну ідентичність. Неволя тривала з 598 до 539 року до РХ. Саме в цей час євреї усвідомили, що їхній Бог – не Бог місця, а особи. За відсутності Храму припиняються жертвоприношення та зникає звичний культ. Центром єврейської духовності стає Священне Писання. Євреї почали збиратися для молитви і читання Писання, оскільки лише в Писанні вони могли знаходити розраду. Поступово євреї у Вавилоні почали будувати спеціальні будинки, в яких відбувалися молитовні зустрічі. Ці будинки почали називати бейт кнесет (будинки зборів), або грецькою – синагога (збори).^{1]} Оскільки центром культу тепер стало Писання, а не жертвоприношення, то й головну роль у цих молитовних зібраннях почали відігравати не священники, а знавці Писання, які могли його тлумачити. Позаяк вони навчали віруючих, то їх почали називати вчителями, наставниками – рабин.

У 539 році перський цар Кир II Великий завойовує Вавилон. Щоби заручитися підтримкою народів нової імперії, цар лояльно ставився до всіх, кого пригнічували вавилонські правителі. Спеціальним Едиктом Кир не тільки дозволив євреям повернутися до Палестини, а й профінансував відбудову Єрусалиму і Храму. За час перебування у Вавилоні євреї вжилися в нових умовах; багато з них розбудували свої господарства і навіть стали заможними людьми. Тому не всі євреї погодились повертатися на батьківщину. Проте ті, хто залишився, підтримували Єрусалим. Євреї, які не були депортовані до Вавилону, занедбали релігійні звичаї та розчинилися у водопіллі чужинських культур. Лідером духовного відродження народу став первосвященик Ездра, який повернувся до Єрусалиму з Вавилону. Він приніс із собою новий юдаїзм, переосмислений, в центрі якого стояло Писання. Саме він зумів відродити моральність та звичаї народу на основі Тори, відбудувати Храм, відродити богослужіння. Тепер Тора стала невід'ємним елементом усіх сфер життя народу: її читали щосуботи, а також в понеділок і четвер, коли в Єрусалимі збиралися ярмарки. Саме тому юдеї величають Ездру другим Мойсеєм і батьком юдаїзму. Соратником Езри був Неємія – єврей, який займав високе становище при дворі перського царя, а згодом за власним бажанням був призначений намісником Юдеї. Якщо Ездра відроджував юдаїзм, звиваючи до людських сердець, то в руках Неємії була влада і армія. Другий Храм був освячений у 516 році до РХ, тобто 70 років після знищення Першого. Відбудова Храму, відродження Єрусалиму та Юдеї, яка щоправда залишалася перською провінцією, – це заслуга передовсім Езри і Неємії.

Євреї в Персії користувалися вільними правами і могли розвивати власну духовність. У 330 році до РХ Олександр Македонський розбив війська Ахменідів, правлячої в Персії династії, та зруйнував імперію. Ця подія відбулася на історії юдаїзму. Сам Олександр прихильно ставився до всіх завойованих народів та підтверджував усі привілеї, надані їм перськими правителями. Однак у 323 році до РХ Олександр помер. Його імперія розпалася на кілька частин, а Юдея опинилася на межі між Єгиптом, в якому титул фараона отримала династія Птолемеїв, та Східною частиною імперії Олександра, якою почали правити Селевкіді. Обидві династії не тільки боролися

за спадок Олександра, а й нав'язували поневолені народи еллінську культуру. Новою столицею Єгипту стало місто Олександрія. Фараон Птолемей Сотер, завойовує Єрусалим на межі III–II століть, переселив до Олександрії тисячі євреїв. Так сформувалася друга, після вавилонської, по величині єврейська діаспора. Необхідно відзначити, що єврейська діаспора в Єгипті існувала й до Птолемея Сотера. Євреї в Олександрії звели найбільшу у світі синагогу, яка вміщала 100 тис. людей. Ця синагога стала одним із центрів юдейської культури. Саме в олександрійській єврейській общині з'явився переклад Писання грецькою мовою під назвою Септуагінта та сформувалися єврейсько–еллінські філософські школи.

У 198 році Юдею завойовали Селевкіді, однак вже у 190 році вони програли війну Риму. Наслідком поразки стала величезна контрибуція, яку Сирія, якою правили Селевкіді, мусіла платити Риму. Щоби зібрати потрібні гроші, вони обклали поневолені народи непосильними податками. Серед євреїв почалися протести проти політики влади. Для придушення протестів сирійський цар Антіох IV почав переслідування юдаїзму: юдейські обряди були заборонені, а на жертovníку Єрусалимського Храму було встановлено статую Зевса. Зневага святилища викликала повстання, яке очолили священник Мататія та його сини Юда, Іван, Еліазар, Симон і Йонатан. Оскільки Юда мав прозвісько Макавей (молот), то ці повстання називають Макавейськими війнами. У 164 році євреї звільнили Єрусалим від сирійців та заново освятили осквернений Храм. Війна завершилася аж у 145 році повною перемогою євреїв під проводом Симона сина Мататії. Свою незалежність Юдея зберегла до 63 року, коли була завойована Римом. Царями Юдеї стали нащадки Симона, які утворили династію Хасмонеїв. Нові царі, які прийшли до влади під лозунгом боротьби проти еллінізму, поступово й самі захопилися грецькою культурою. Також, Хасмонеї були не тільки царями, а й первосвящениками. Ці два аспекти царської політики викликали багато обурень. Зокрема єврейська діаспора в Єгипті вважала, що отримання Хасмонеями сану первосвященика незаконне. Єврейську общину в Єгипті в той час очолював Оніас, який належав до священничого роду і мав законні права на сан первосвященика Єрусалимського Храму. В знак протесту проти узурпації Єрусалимського Храму Хасмонеями Оніас збудував ідентичний Храм в Леонтополісі (Нижній Єгипет). Храм Оніаса був зруйнований у 73 році за наказом імператора Веспасіана, децю переживши Єрусалимський.

В юдаїзмі епохи Хасмонеїв сформувалися декілька сект, які виражали різні настрої в народі. Садукеї об'єднали єврейську еллінізовану аристократію та були священниками Єрусалимського Храму. У віровченні садукеї відкидали будь-які тексти, окрім ТаНаХу, заперечували віру в ангелів, воскресіння мертвих та посмертної відплати, настільки наголювали на свободі людини, що відкидали віру в участь Бога у людських справах. Опонентами садукеїв були фарисеї, які об'єднували нижчі верстви населення. Фарисеї вели свій початок від синагогальних общин у Вавилоні. Окрім ТаНаХу, фарисеї визнавали усну Тору, тобто усне вчення давніх мудреців. Вони вірили в ангелів і воскресіння мертвих. Між фарисеями і Хасмонеями завжди були напружені відносини. Піком напруження стало повстання фарисеїв та есеїв проти царя Олександра Янная у 90–85 роках до РХ. Цар жорстоко придушив повстання, розп'явши в

один день 800 фарисеїв. Садукеї та фарисеї, а також інші знавці Писання об'єдналися в орган духовної влади. Цей орган отримав назву – єврейською Сангедрін, а грецькою Синедріон [1, с. 64–68]. Вперше про Сангедрін згадував Йосиф Флавій у 57 році до РХ. В кожній юдейській общині був свій малий сангедрін, який налічував 23 члени. На чолі всього юдейства стояв Великий Сангедрін, який мав 71 члена та засідав у Єрусалимі. Сангедрін виконував роль найвищого органу духовної влади та верховного суду.

Завоювання Юдеї Римом у 63 році перетворило Хасмонеїв у римських васалів. У 37 році до РХ римляни змінили династію, поставивши царем Ірода I Великого, сина римського прокуратора Юдеї Антипатра. Ірод правив до 4 року до РХ. Він був не юдеєм, а ідумеєм, що страшенно бентежило юдеїв. Ірод виявився жорстоким правителем, який утискав як народ, так і служителів Храму. Династія Ірода правила в Юдеї до 76 року по РХ, тобто аж до ліквідації титулу царя Юдеї, завжди залишаючись римськими васалами. В часи правління Ірода Великого діяв найбільший мудрець епохи Другого Храму, Гілель (бл.75–бл.10 до РХ), уродженець Вавилону, який досконало вивчивши Писання очолив Синедріон, тобто отримав титул «насі». Всі подальші насі (глави Синедріону) були нащадками Гілея. Він увійшов в історію, як праведник і мудрець, захисник бідних та поборник справедливості, коментатор і знавець Писання.

В час римського панування особливо розвинулася секта зелотів. Ці групи утворилися ще в епоху Макавейських воєн, але апогею свого розвитку зазнали аж в середині I століття по РХ. Це – повстанське угруповання, яке тісно пов'язувало Тору і Обіцяну Землю, постійно вело боротьбу за незалежність Юдеї. Об'єктом постійних нападок зелотів були римляни та їхні прибічники серед юдеїв. У 66 році зелоти підняли масштабне повстання, яке було придушене аж у 73 році. Наслідком цього повстання стала повна ліквідація прав і автономії Юдеї. У 70 році римляни знищили Другий Храм. Вважається, що це відбулося дев'ятого числа місяця ав, тобто в той сам день, коли вавилоняни зруйнували Перший Храм. Відтоді Єрусалимський Храм ніколи не відбудовувався. Римляни виселили юдеїв з Єрусалиму. У своїй столиці євреї не могли поселитися аж до арабського завоювання. Сангедрін було перенесено з Єрусалиму до Явни. Оскільки вже не існувало Храму, зникли й священники, не стало садукеїв і зелотів, а в Сангедріні більшість отримали фарисеї.

З плином часу юдейська школа у Месопотамії занепала, а євреї поширилися по всьому мусульманському світі, особливо в Багдадському халіфаті та Іспанії. Допоки в Іспанії домінували араби, євреї користувалися повною свободою. 1492 році зникла Гранада, остання арабська держава в Іспанії, і король Фердинанд відразу ж видав указ, яким змусив євреїв покинути Піренейський півострів. Офіційно указ Фердинанда був відмінений аж у 1968 році. Тих євреїв, які виїхали з Іспанії, почали називати сефардами (від єврейської назви Іспанії). Тих, хто залишився, іменували маранами. Сефарди приймалися не в усіх державах. У 1306 році указ про виселення євреїв видав французький король Филип IV Красивий. Незважаючи на те, що цей указ діяв тільки десять років, негативне налаштування до євреїв залишилося надовго. Тому вони розселилися в більшості у Провансі, або переїжджали до Нідерландів, Німеччини і Східної Європи.

Євреїв, які замешкали в Німеччині, називали ашкеназами (від єврейської назви Німеччини).

Черговою трагедією для євреїв стали Хрестові походи. Незважаючи на часті перестороги церковної і державної влади, хрестоносці на своєму шляху чинили погроми євреїв. Багато юдеїв переховувалися в християнських монастирях та єпископських резиденціях. У 1099 році хрестоносці здобули Єрусалим, звідки виселили арабів і євреїв. Єрусалимське королівство проіснувало до 1187 року, коли впало під ударами військ єгипетського султана Саладіна, який повернув євреям можливість поселитися в Єрусалимі. З падінням Константинополя у 1453 році під тиском турків значна частина євреїв переселилися у Крим та Південну Україну. Рятуючись від утисків, євреї поступово переселилися на Схід Європи. Так, з XV століття найвища концентрація єврейських поселень фіксується в Польщі, Україні та Білорусі. Тут вони організовували власні общини, на чолі яких стояв кагал – рада общини, до компетенції якої входило управління общиною, суд, освіта молоді тощо. На чолі всіх єврейських общин Речі Посполитої стояв Ваад – єврейська рада. Повсюдно створювалися єшиви – єврейські релігійні школи, які ретельно вивчали Тору і Талмуд. До цього регіону поступово переселялися найкращі єврейські вчені, а в Любліні Шалом Шахна (1495–1558) заснував Талмудичну академію. У Кракові Натан Шпіро (1585–1633) розвинув вивчення Кабали. У XVII столітті спокій євреїв порушила громадянська війна під проводом Богдана Хмельницького. Ці заворушення дали імпульс для заострення месіанських очікувань у юдаїзмі.

Відколи євреї розсіялися по світі, вони мріяли про повернення своєї батьківщини. Живучи серед різних народів, які мають власну землю та самі собі встановлюють права, мрія про рідний край постійно розвивалася. В ортодоксальному юдаїзмі сформувалась віра у прихід Месії, який відродить Ізраїль і поверне йому його землю. Коли в європейців після Весни народів 1848 року визріло прагнення до віднайдення національної самоідентичності, ці ідеї передалися і євреям. Емансиповані євреї не бажали більше чекати, допоки Ізраїль відновиться волею з небес. Тепер вони ставили перед собою ціль відродити батьківщину власними силами. Від назви гори Сіон, на якій розташований центр Єрусалиму, цей рух отримав назву сіонізм. Ідеологами сіонізму стали німецький єврей Мозес Гесс [3], галицький єврей Леон Пінскер [4] та угорський єврей Теодор Герцль [2]. Першими проти сіоністського руху виступили реформістські юдеї, які вважали, що батьківщиною єврея повинна стати країна його проживання. Не сприймали ці ідеї й ортодоксальні юдеї, які вважали за необхідне для відновлення державності очікувати приходу Месії. Тому серед перших поселенців у Ізраїлі переважали невіруючі. Поступово сіоністський рух підтримали й віруючі. 14 травня 1948 року була проголошена Декларація незалежності Ізраїлю. Під час укладання документу виразилися серйозні релігійні протиріччя: атеїсти категорично заперечували проти використання в документі слова «Бог». Врешті в Декларації слово «Бог» замінено словом «основа Ізраїлю». Сьогодні в Ізраїлі лунають голоси навіть про перейменування держави в Ханаан. Це – назва краю до поселення в ньому євреїв в часи Авраама. Таким кроком єврейські атеїсти прагнуть відокремити сучасний Ізраїль від його історичної релігійної традиції.

Список використаних джерел

1. Річціотті Дж. Життя Ісуса Христа / Пер. з італійської: Лев Гайдуківський. – Рим: Український католицький університету імені св. Климента Папи (Том XLIX–L), 1979. – 201 с. // Ricciotti Dzh. Zhyttja Isusa Hrysta / Per. z italijs'koi': Lev Gajdukivs'kyj. – Rym: Ukrai'ns'kyj katolyč'kyj universytetu imeni sv. Klymenta Papy (Tom XLIX–L), 1979. – 201 s.
2. Herzl Th. Der Judenstaat: Versuch einer modernen Lösung der Judenfrage. – Brünn, 1903. – 86 s.
3. Hess M. Rome and Jerusalem a Study in Jewish Nationalism / Translated by Meyer Waxman. – Kessinger Publishing, 2005. – 268 p.
4. Pinsker L. Autoemanzipation: Mahnruf an seine Stammesgenossen. – Wien: Kadimah, 1903. – 31 s.

Shepetyak O. M., Doctor of Philosophy, associate professor of Department of Philosophy of the Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine, Kyiv), o.shepetyak@gmail.com

Judaism: history and present

Among the peoples who lived in ancient times close to the Ukrainians, Jews have. European values of tolerance and mutual need of knowledge of the history and spiritual wealth of neighboring nations. In this study, briefly depicts the main milestones of the Jews as a people and Judaism as a religion, highlighted landmark events in the history of Judaism and strive to understand the current processes of Judaism. Emphasis is placed on the eras of Abraham, of the First Temple, the Second Temple, the Roman Empire, the Middle Ages and the Zionist movement.

Keywords: Jews, Judaism, Abraham, the Temple of Jerusalem.

Шепетяк О. М., доктор философских наук, доцент, Киевский университет им. Бориса Гринченко (Украина, Киев), o.shepetyak@gmail.com

Иудаизм: история и современность

Среди народов, которые с древних времен живут рядом с украинцами, есть евреи. Европейские ценности толерантности и взаимоуважения нуждаются в знании истории и духовного богатства соседних народов. В этом исследовании в краткой форме изображены главные вехи истории еврейства как нации, и иудаизма как религии, выделены эпохальные события истории иудаизма и приложены усилия для того, чтобы понять современные процессы в иудаизме. Акцент сделан на эпохах Авраама, Первого Храма, Второго Храма, Римской империи, Средневековья и Сионистского движения.

Ключевые слова: евреи, иудаизм, Авраам, Иерусалимский Храм.

* * *

УДК 141.4:291.1

Хахалін О. О.,
магістр богослов'я, асистент кафедри
філософської антропології, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), aakhakhalin@mail.ru

СУЧАСНИЙ СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ
ДИСКУРС ПАЛОМНИЦТВА

Надається аналіз соціальних та культурних засад виникнення сучасного дискурсу паломництва. Аналізується генеза та еволюція дискурсу ходінь, оповідань паломників, які відвідували Святу Землю. Проводиться демаркація між паломництвом та релігійним туризмом.

Ключові слова: паломництво, туризм, святість, дискурс, церква.

Весь контекст рефлексії щодо паломництва продукує перше питання: коли ж починається і формується сучасний соціокультурний дискурс паломника? Сама категорія сучасності є одною із проблематичних. Набагато простіше сказати, коли виникає постсучасність, тобто постмодерністський дискурс. Сучасність, особистостей у вимірі, який пов'язаний з паломництвом, навряд можна визначити суто хронологічними рамками. За цим словом стоять досягнення тої верхівки в осмисленні проблеми, яка є інваріантною протягом століть. На наш погляд, це досягнення здійснилося на межі XIX–XX століть підчас утворення Імператорського Православного Палестинського Суспільства.

Перед цим існували інші інституції, але потрібна була широка демократизація і широка діяльність щодо формування в Єрусалимі необхідних і достатніх умов для здійснення паломництва Російській імперії. Тому мова буде йти про те, як формуються, генеруються і удосконалюються традиції паломництва, що відомі з ранніх часів, з часів, коли перше паломництво в Святу Землю здійснила княгиня Ольга [4].

Княгиня Ольга здійснила паломництво в Константинополь, тут вона прийняла святе хрещення під іменем Олена і поклонилася царьградським святиням. З цих часів починається період тих мандрів і тих довгих неспішних шляхів, які визначаються як паломництво і як проща. Літопис доніс до нас історію паломництва преподобного Антонія Печерського на Афон, а промова про паломництво Антонія до Святої Гори на Афоні є тим свідком, що вже в VI столітті формувалися певні поодинокі пустелі і невеличкі обителі і що саме в цьому віці візантійський імператор Костянтин офіційно визнав чернецькі громади півостровом.

Проблема філософсько–культурологічних визначень з формування дискурсу паломництва досліджувалася у роботах С. Житенева, І. Кучмаєвої, В. Расторгуєва [4; 5; 6] та ін., адже мало визначені виміри генези дискурсу сучасного паломництва.

Мета статті – визначити культурологічні виміри проблеми комунікативної презентації дискурсу паломництва в сучасній культурі.

Афон з X ст. стає надзвичайно напруженим джерелом духовного життя і паломництва, пов'язаний культурними зв'язками з грецькими, слов'янськими, грузинськими і сирійськими та ін. монастирями. Уже в XIII ст. весь півострів був переутворений в один суцільний монастир зі скитами, і саме тут Російська православна церква, починаючи з X століття, починає формувати свою присутність. Історія Антонія має виток саме на Афоні, він прийшов на Афон, був тут пострижений у монахи і потім був посланий на Давню Русь. У 1013 році він поселився у печері неподалік від Києва, так і починається той поштовх і той подвиг чернецтва, з якого має походження Києво–Печерський монастир. У 30–ті роки XI ст. Антоній засновує монастир, після чого богомольці приїжджають у Києво–Печерську обитель, щоб отримати благословення у святих відхідників і сподвижників Печерська.

Фактично з тих часів починається період формування святоотецької традиції, яка в Давній Русі, Печерських печерах дає поштовх святості, що зберігається і підтримується протягом тисячоліть. Відомий вчинок прощі преподобної Єфросинії Полоцької, який вона здійснила у 60–х – 70–х роках XII ст. Цей подвиг закінчився тим, що вона була похована саме в Єрусалимі, а потім її мощі повернулися у Київську Русь. Це ходіння в один бік. Блаженна Єфросинія обійшла майже всі місця Єрусалима, поклонилась всім святиням і приставилась там у Єрусалимі. Вона важко захворіла у травні 1173 року, і тут закінчилось її життя.

Досвід паломництва зберігається у різноманітних ходіннях. Верхівкою паломницького дискурсу є текст ходіння ігумена Данила. Можна стверджувати, що саме Антоній, Данило і ін. здійснили вчинок паломництва, який не закінчився подорожуванням, а мав надзвичайно міцний зв'язок з Єрусалимом, Афоном, що і сприяло формуванню святоотецької традиції у Київській Русі. У 1200 році в Константинополь приїхав син воеводи